

FLORANSA RİCCARDİANA KÜTÜPHANESİ'NDE ELYAZMA BİR NASREDDİN HOCA KİTABI¹

Yrd. Doç. Dr. Süleyman EROĞLU
Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Türkçe Eğitimi Bölümü

ÖZ

Nasreddin Hoca, fıkralarıyla Türk halkının nükte ve mizah dehasının evrensel simgesi hâline gelmiştir. Yeni fetihlerle Anadolu dışına taşan Türkler, Nasreddin Hoca fıkraları ile Türk halk mizahını da beraberlerinde taşımışlardır. Nasreddin Hoca'nın sözlü gelenekten yazılı kaynaklara intikal edip günümüze kadar ulaşan çok sayıda fıkrası zaman içerisinde Anadolu'dan Avrupa ve Asya'ya kadar oldukça geniş bir sahada yayılım göstermiştir. Bu yayılma süreci, Nasreddin Hoca'nın tarihî kişiliği kadar yüzlerce fıkradan hangilerinin ona ait olabileceği konusunu da tartışmalı bir noktaya sürüklemiştir. Bu itibarla; güvenilir birer kaynak ve tarihî vesikalar olarak günümüze ulaşan Nasreddin Hoca yazmalarının tam tespiti yapılmadan onun hakkında söyleneceklerin eksik, söz konusu fıkraların toplamına dair varılacak sonuçların isabetsiz olacağı kuşkusuzdur. Bu düşünceden hareketle, uzun zamandır Nasreddin Hoca'ya dair bilgi veren ve fıkralarını kayda alan yazmaların tespiti ve ilmî neşirlerine ilişkin kayda değer sayıda çalışma yapılmıştır. Ancak, bugün geldiğimiz noktada yurtiçi ve yurtdışında hâlâ gün ışığına çıkarılmayı bekleyen Nasreddin Hoca yazmalarına tesadüf edilebilmektedir. İlgili literatürde bugüne kadar adı geçmeyen Nasreddin Hoca yazmalarından biri de İtalya Floransa Riccardiana Kütüphanesi 204 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Bu makalede; İtalya kütüphanelerindeki yazma eser araştırmalarımız esnasında ulaştığımız söz konusu nüsha ayrıntılı olarak tanıtılacak, nüshadaki fıkralar Nasreddin Hoca fıkralarının tespitine yönelik ortaya konmuş ilmî çalışmalarla mukayese edilecek, fıkra metinlerinin bu çalışmalardaki farklılıklarına temas edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Nasreddin Hoca, fıkra, hikâye, Floransa, Riccardiana Kütüphanesi.

¹ Makalenin geliş tarihi: 13.11.2014
Makalenin kabul tarihi: 11.03.2015

A NASREDDIN HOCA MANUSCRIPT IN RICCARDIANA LIBRARY, FLORENCE

ABSTRACT

Nasreddin Hoca has become a universal symbol of Turkish people's wit and genius sense of humor with his humorous anecdotes. Turks took Turkish public humor along with them to the places out of Anatolia through new conquerors thanks to the anecdotes of Nasreddin Hoca. Today, we can find a number of his anecdotes which have been transferred from oral tradition to written sources in a large area from Anatolia to Europe and Asia. During the spread of his anecdotes, Nasreddin Hoca's historical personality as well as the question about which of the humorous anecdotes belonged to him became disputable. As a result, it is undoubtedly impossible to give accurate information about him or come to conclusions about his total anecdotes without accurately finding out his manuscripts which have reached today as reliable sources and historical records. Based on this, a great number of studies have been carried out on finding out the manuscripts including information about Nasreddin Hoca and keeping the records of his anecdotes and their scientific publications for many years. However, it is still possible to come across the manuscripts of Nasreddin Hoca which are waiting to be brought to light at home and abroad. One of his manuscripts which has not been mentioned in the relevant literature so far is kept in Riccardiana Library of Florence, Italy numbered 204. In this article, the copy of this manuscript which we found during our researches in Italian libraries will be presented in detail; the anecdotes in this copy will be compared with the scientific works on the determination of Nasreddin Hoca's anecdotes; and finally the different aspects of anecdotes in these works will be mentioned.

Keywords: *Nasreddin Hoca, anecdote, story, Florence, Riccardiana Library.*

GİRİŞ

Türk halk kültürünün güldüren siması Nasreddin Hoca, sadece yaşadığı Anadolu'da değil dünya coğrafyasının farklı alanlarında da tanınmakla Türk mizahının sınır tanımaz simgesi hâline dönüşmüştür. Varlık gösterdiği Anadolu topraklarından zamanla Türk dünyası, Balkanlar, Ortadoğu ve Asya'ya yayılan Nasreddin Hoca fıkraları evrensel bir tebessüm kaynağı olmakla birlikte Türk düşünce ve zekâsının evrenselliğini yansıtmaları bakımından da fevkalâde önemlidir.

Nasreddin Hoca fıkraları, sözlü ve yazılı gelenek aracılığıyla, Türk kültürünün özellikle Osmanlılar zamanında etkili olduğu ülkeler ve bu ülkelere komşu olan diğer ülkelerde yayılmıştır (Duman, 2008: 92). Sözlü gelenekte vücut bulup yıllar boyu devamlılığını sürdüren Nasreddin Hoca fıkraları, zamanla yazılı kaynaklara intikal ederek daha kalıcı hâle gelmiştir.

Bugünkü bilgilerimize göre Nasreddin Hoca'nın adının geçtiği ve fıkralarının yer aldığı ilk yazılı kaynak, 15. yüzyıla ait Ebu'l-hayr Rûmî'nin *Saltuk-nâme*'sidir (Boratav, 1996: 9). Bursalı Lâmiî Çelebi'nin *Letâ'if*'i, Basîrî'nin *Letâ'if*'i, Güvâhî'nin *Pend-nâme*'si, Taşlıcalı Yahyâ Bey'in *Gencîne-i Râz*'ı, Muhyî-i Gülşenî'nin *Menâkıb-ı İbrâhîm-i Gülşenî*'si, Nev'izâde

Atâyî'nin *Sohbetü'l-ebkâr*'ı (Sakaoğlu-Alptekin, 2009; Ceyhan, 2011) ile Fehîm-i Kadîm'in *Tercüme-i Letâyif-i Kibâr-ı Kümmelin*'i (Ekinci, 2013) gibi 15, 16 ve 17. yüzyıllarda yazılmış Türkçe edebî eserlerde Nasreddin Hoca'ya dair bilgilere ve fıkralara rastlanmaktadır. Bunun yanında 16. yüzyıldan itibaren Nasreddin Hoca'nın fıkralarının derlendiği müstakil yazma eserler de kaleme alınmıştır. Günümüzde "fıkra" adıyla ifade edilen nükteli ve mizahi halk edebiyatı ürünleri, bu eserlerde "latîfe", "hikâye", "menâkıb" gibi adlarla da tarif edilmiştir.²

Nasreddin Hoca'nın fıkralarının derlendiği yazma nüshaların bugün bilinen en eski tarihli olanı 1571 yılında kaleme alınmıştır (Kut, 1992; Duman 2008). Sonraki dönemlerde artarak devam eden söz konusu derlemelerle kayda değer bir yazma külliyat oluşmuş, matbaanın kültür hayatımıza girişiyle de bunları basma kitaplar takip etmiştir.

Nasreddin Hoca'nın tarihî şahsiyeti ve fıkraları hakkındaki çeşitli incelemelerin yanısıra fıkralarının yer aldığı yazma nüshalar da araştırmacıların hayli zamandır üzerinde yoğunlaştıkları bir çalışma alanı durumundadır. Nasreddin Hoca yazma nüshaları hakkında son yıllarda yapılan derli toplu incelemelerden biri A. Esat Bozyiğit tarafından "*Nasreddin Hoca Bibliyografyası Üzerine Bir Deneme*" (Bozyiğit, 1987) adlı eserle ortaya konmuştur. Eserde, o tarihe kadar tespit edilen 33 Nasreddin Hoca yazma nüshası hakkında bilgi verilmektedir. Bu eserin ardından Günay Kut, "Nasreddin Hoca Hikâyeleri Yazmalarının Kolları Üzerine Bir Deneme" (Kut, 1992: 147-200) adlı çalışmasında söz konusu yazmaların sayısını 37'ye çıkarmış, ayrıca yazmaların kollarına ve akrabalık ilişkilerine dair önemli tespitlerde bulunmuştur. Pertev Naili Boratav da yazma Nasreddin Hoca nüshalarına ilişkin 32 nüsha sayısını vermektedir (Boratav, 1996: 41). Günay Kut, "Nasreddin Hoca Hikâyeleri: İran-Şiraz Millî Kütüphanesi No. 70/7H" adlı diğer bir çalışmasında da Nasreddin Hoca hikâyelerine dair yazmaların sayısını o güne kadarki yeni tespitlerle 41 olarak belirlemiştir (Kut, 1996: 219). Konu üzerindeki çalışmalarıyla tanınan diğer bir araştırmacı da Mustafa Duman'dır. Mustafa Duman, Nasreddin Hoca yazmalarına ilişkin "*Nasreddin Hoca Kitapları Açıklamalı Bibliyografyası (1480-2004)*"nda (Duman, 2005) 59, "*Nasreddin Hoca ve 1555 Fıkrası*" adlı kitabında da 9 nüsha ilavesiyle Türkiye ve farklı ülkelerdeki toplam 68 yazma nüshanın künyelerini kaydetmektedir (Duman, 2008).

Buraya kadar sözünü ettiğimiz çalışmalarla tespit edilen Nasreddin Hoca yazmalarının Türkiye ve Türkiye dışında, geniş bir sahada yayılım gösterdiği görülmektedir. Bundan hareketle Nasreddin Hoca yazmalarının Türkiye sınırları içerisindeki kütüphanelerde ve özel kitaplıklarda bulunan nüsha sayısı 18'dir. Türkiye dışında ise 12 farklı ülkede Nasreddin Hoca

---

² Nasrettin Hoca'ya dair anlatılar için biz de günümüzde kullanımı yaygınlaşmış olan "fıkra" adını kullanacağız.

yazmaları tespit edilmiştir. Nasreddin Hoca yazmalarının yer aldığı diğer ülkeler ve nüsha sayıları şöyledir:

Almanya (4), Avusturya (2), Bosna-Hersek (1), Hollanda (2), Fransa (14), İngiltere (12), İran (1), Kazakistan (1), Macaristan (3), Polonya (3), Özbekistan (2), Rusya (3).

Ne var ki; Nasreddin Hoca yazmalarının toplamının bunlardan ibaret olmadığı, literatürde adı geçmeyen, tespite ve değerlendirmeye muhtaç daha bir çok nüshanın varlığı muhakkaktır. Nitekim, yazma eser araştırmalarımız esnasında rastladığımız ve ilgili literatürde yer almayan Nasreddin Hoca yazmalarından biri de İtalya Floransa Riccardiana Kütüphanesi 204 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Yazımızda söz konusu nüshanın tanıtımına yer vereceğiz.

Floransa Riccardiana Kütüphanesi 204 Nüshası Hakkında³

Nasreddin Hoca fıkralarının derlendiği yazma eserlerden biri de Floransa Riccardiana Kütüphanesi 204 numarada kayıtlı olan nüshadır. Nüsha, ilk olarak M. Tayyib Gökbilgin tarafından 1973 yılında İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi'nde "İtalya Kütüphanelerindeki Bazı İslâmî ve Türkçe Yazmalar III" adıyla yayınlanan makaleyle ilim âlemine duyurulmuştur. Gökbilgin makalesinde söz konusu nüshaya dair yalnızca: "*Nasreddin Hoca fıkraları, harekeli, XVI. yüzyıldan daha sonraki devirlere âit bir yazma*" (Gökbilgin, 1973: 163) bilgisini vermektedir.

Kalın, beyaz kâğıt kapaklı bir cilt içerisinde bulunan nüsha, toplam 15 varaktır. Harekeli nesih hatla, her yaprağı 17 satır olarak, siyah mürekkeple kaleme alınmıştır. Başlık, "Hikâyet" adı altındaki alt başlıklar, bazı özel isimler ve vurgulanmak istenen kimi kelimeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Cilt kapakları ve hikâyelerin yazıldığı sayfalar aynı kâğıt özelliğindedir. Nüshada müstensih(derleyen) adı ve istinsah tarihine ilişkin herhangi bir kayıt yoktur. Nüshanın 1a ve 15a sayfalarında "Biblioteca Riccardiana-Firenze" yazılı mühür bulunmaktadır.

Nüshanın 1b-15b sayfaları arasında 48 hikâye yer almakta ve başında "*Hâzâ Kitâb-ı Nasreddîn Hoca Rahmetullâh*" (1b) başlığı bulunmaktadır. Başlığın devamında sözlerine "besmele" ve "*Elhamdü li'llâhi 'alâ külli hâl [havvil] hâlenâ ilâ ahseni'l-hâl ve's-salâtü ve's-selâmü 'alâ nebiyyihi Muhammedin ve âlihi ve ashâbihî ecma'in*"⁴ dua cümlesiyle başlayan müstensih, hikâyelere geçmeden önce bazı bilgiler vermektedir.

İlk olarak: "*İşbu kitâb merhûm ve magfûrun leh Hoca Nasreddîn rahmetu'llâhi 'aleyh rahmeten vâsi'aten hazretlerinin makbûl hikâyelerin ve ma'kul letâiflerin bildürür.*" (1b) sözleriyle eserde Nasreddin Hoca hikâyelatıfelerinin derlendiğini belirten müstensih, satırlarının devamında Nasreddin

³ İncelememize konu olan nüshanın katalog bilgilerine ulaşamadığımız için vereceğimiz bilgiler daha çok nüsha üzerindeki gözlemlerimiz ve eserin dijital kopyası üzerinden olacaktır.

⁴ "Hâlleri en güzeliyle değiştiren Allah'a her türlü hâlimiz için hamd olsun. Salât ve selâm onun elçisi Muhammed'e, onun soyuna ve arkadaşlarının hepsine olsun."

Hoca hikâyelerini şu şekilde tasnif etmektedir: “*Nasreddîn Hoca'nın kim menâkıbları kimi kendüye müte'allık hasb-i hâlidür ve kimi (1b) avratıyla geçen menâkıbdur ve kimisi oğlıyla geçen hikâyesidür ve kimi eşeği ile geçen hikâyesidür ve kimisi sûhtesi 'Îmâd-ıla geçen menâkıbidur ve kimi kâdî iken kâdîliğe müte'allık olan hikâyedür ve kimisi pâdişâhlar ile olan hikâyeleridür ve kimi dahı cemî'i halk-ıla kendüye [müte'allık] olan hikâyesidür.*” (2a).

Eserin istinsah sebebi hakkında da: “*Husûsâ merhûm Nasreddîn Hoca'nın mezâr-ı şerîfine ziyâret murâd itdükde bir gice vâkı'amuzda görüp bunlardan du'â istedükde eytdiler kim: 'Bi-emri'llâhi te'âlâ sizden bize gelüp du'â vâsıl olsa gerek.' Bendenüz eytdüm: 'Neden?' Eytdi kim: 'Benüm senden gâyetde mahfûz olmuş rumûzum vardur. Senden dilerim ki bir risâle idüp ümmet-i Muhammed içinde şâyi' idesin ve dahı benüm rûhımı hayr du'â ile yâd itmege sebab olasın. Ümmet-i Muhammed içinde sen de şefâ'ata mazhar düşesin.' didüğü gibi uyandım. Tanrı te'âlâyâ tevekkül kılup işbu kitâbun te'lîfine meşgûl oldum.*” (2a). bilgisini veren müstensih, ardından: “... *merhûm ve magfûrun leh Nasreddîn Hoca rûh-ı şerîflerine her bir hikâye mukabelesinde bir fâtiha okıyalar (2a) dahı merhûm Hoca'nun rûh-ı şerîflerine 'atâ kılalar, bî-nihâye sevâblar bulup bizi dahı hayr du'âdan unutmayalar.*” (2b). sözleriyle de okuyanlardan dua talep etmektedir.

Nüshada ayrıca, hikâyelerin:

Bâb-ı evvel kendüye müte'allık olan hikâyeti bildürür.

Bâb-ı sâni 'avratıyla kendü-y-ile mâbeyninde olan hikâyeti bildürür.

Bâb-ı sâlis oğlu ile kendü mâbeyninde olan hikâyeti bildürür.

Bâb-ı râbi' eşeği ile kendü mâbeyninde olan hikâyeti bildürür.

Bâb-ı hâmis sûhtesi 'Îmâd ile kendü mâbeyninde olan hikâyeti bildürür.

Bâb-ı sâdis kâdî olup ve kâdîlar ile ve cemî ulemâlar ile kendü mâbeyninde olan hikâyeti bildürür.

Bâb-ı sâbi' pâdişâhlar ve begler ile kendü mâbeyninde olan hikâyeti bildürür.

Bâb-ı sâmin cemî halk-ıla kendü mâbeyninde olan hikâyeti bildürür.

(2b)

şeklinde sekiz bâba ayrıldığı belirtilmekte ancak, incelendiğinde hikâyelerin söz konusu bâblar adı altında tasnif edilmediği görülmektedir.

İstinsah tarihine ilişkin herhangi bir kayıt bulunmayan nüsha, Nasreddîn Hoca yazmalarının ilk ortaya çıkışından epey sonra kaleme alınmış olmalıdır. Zira, nüshadaki fıkraların 8 bâb altında tasnif edildiğinin belirtilmiş olması bu duruma ispat niteliğindedir. (Konu hakkındaki görüş için bkz. Kut, 1992: 147-148) Ayrıca, nüshanın harekeli kaleme alınmış olmasına bağlı olarak imlâ özelliklerinin ve müstensihin devrinin telaffuz biçimini esere yansıtmasının yardımıyla da bir çıkarımda bulunmak mümkündür. Şöyle ki; nüsha boyunca yer yer rastladığımız: *kitâbüñ* (1b/12), *minâreniñ* (3b/11), *dünyânıñ* (10b/15, 11a/1, 11a/3), *evinıñ* (13b/17), *torbanıñ* (14b/7); *kulagım* (7a/11), *pâdişâhım* (9b/12, 9b/17), *özriim* (9b/11), *karındaşıım* (12a/14), *hakkım* (13a/8), *bizim*

(5a/2, 6a/9, 9b/17, ...) gibi örneklerdeki ünlü düzleşmeleri nüshanın 18. yüzyıl ya da sonrasında istinsah edildiği fikrini vermektedir. Nüshanın kâğıt özelliği de bu görüşümüzü destekler mahiyettedir.

Nüşadaki bu türden fonetik farklılaşmalar yanında kimi kelimelerin harekelenişinde bazı tutarsızlıklar da göze çarpmaktadır: Kimi zaman *didi* (2b/15, 3a/1, 3b/14, 4b/1, 5b/14, ...) yerine *dedi* (7a/5, 9b/17, 11b/3, 13a/9, 15b/2, ...); *senüñ* (6b/8, 9b/11) yerine *seniñ* (9a/6, 11b/5, 13b/11); *nedür* (5a/14, 9b/12, 10b/14) yerine *nedir* (6a/13); *anuñ* (4b/16) yerine *anıñ* (6a/1) yazım şekilleri görülmektedir. Ayrıca, “Ḥâce” kelimesi de devrin telaffuzuna uydurularak tüm nüsha boyunca “Ḥoca” şeklinde harekelenmiştir.

Fıkra metinlerinde yer yer *irgür-* (1b), *yund* (5b), *yavı kal-* (8b), *uşda* (9a), *segird-* (12a), *uğurla-* (12a), *kaçan kim* (14a), *ağır-* (14a), *yalabu-* (14b), *açmaz ko-* (15b) gibi kimi arkaik kelime ve deyimlere de rastlanmaktadır. Bu durum dikkate alındığında nüshanın eski bir nüshadan hareketle istinsah edildiği ileri sürülebilir.

Makale sınırları dâhilinde tamamını nakledemediğimiz nüshadaki fıkralardan birkaç örneği, metnin dili ve üslûbu hakkında fikir vermesi için sunmak istiyoruz:

“**Hikâyet:** *Nasreddîn Hoca bir bostâna girmiş. Havuc şalgam her ne bulursa bulmuş. Ba'zısın çuvala koymuş. Nâgâh bostâncı bunu duyup gelmiş eytmış: 'Sen bunda neylersin?' Hoca eytmış: 'Geçende bir katı rûzgâr (3b) esdi idi. Bilür misin? Ol rûzgâr götürdi.'* demiş. *Bostâncı eytmış: 'Ya bunları kim buldı?' demiş. Hoca eytmış: 'Gâyet yil idi. Beni şundan şuna urdı. Yapışdum idi, elimde kaldı.'* demiş. *Herîf eytmış: 'Ya bu çuvala kim koydı?' demiş. Hoca eytmış: 'Vallâhi ben dahı anı fıkrdedim. Sen dahı çıka geldin.'* (4a)”

“**Hikâyet:** *Nasreddîn Hoca mescide varur. Görse bir köpek mescid kapusunda turur. Hoca: 'Hây!' diyüvirür. Köpekdir, kaçar. İçerü mescide girür. Hoca dahı ardınca girüp o cânibe kovup taşra çıkarayım dirken kaçar. Köpek minbere çıkar. Dahı ürmege başlar. Hoca da ferâgat idüp eydür: 'Aceb hatâ itmışem. Hây! Bu zâlim bunun eski hatibi imiş.'* didi. (4b)”

“**Hikâyet:** “*Bir gün Nasreddîn Hoca'nın evi oda yanmış. Hoca anun karşısına geçmiş: 'Vay! Ne iş oldı.' deyüp sevinürmiş.* (4b)”

“**Hikâyet:** *Bir gün Nasreddîn Hoca'ya eydirler: 'Hây! Ay yeni oldukça eskisin n'eylerler?' didiler. Hoca eydir: 'Neyleseler gerek idi? Eskiyecek pârelerler de yıldız yaparlar.'* didi. (6b)”

“**Hikâyet:** *Meger Hoca kâdî iken üç kişünün bir yirde davâsı bir husûsda (13a) idi. Bunlar biri birlerinden gizlü Nasreddîn Hoca'ya birisi bir halı getirür kim da'vâyı benüm üzerime hükm eyle deyü. Hoca'dur halı[y]ı alup: 'Olsun.' dir. İttifâk ol birisi Hoca'ya yüz dâne akçe getirür benüm üzerime hükm eyle deyü. Hoca andan dahı yüz akçe[y]i alup ana dahı: 'Olsun.' dir. Bu kerre ol birisi dahı Hoca'ya bir balta getirür. Benüm üzerime hükm eyle deyü. Hoca'dur andan dahı baltayı alup ana dahı: 'Olsun.' dir. Hele bunlardur üçi bile Hoca'ya gelürler. Evvelâ halı sâhibi Hoca'ya eydür: 'Hoca Efendi, hele*

benüm hâlimi göre.’ dir. Yüz akçesi olan eydür: ‘Hoca Efendi, benüm yüzüme baka.’ dir. Balta sâhibi eydür: ‘Hoca Efendi, hemân buni balta gibi kese.’ didi. Hoca dahi eydür: “Balta gibi kesmek kolaydı ve senin hâlünü de bilürem ammâ şunun yüzünden utanuram.’ didi. (13b)”

“Hikâyet: *Nasreddîn sühtesi ‘Îmâd-ıla seyre giderler. Gice dahi eve gelmeyüp yabanda yatmuşlar. (14a) Hoca ‘Îmâd’a eytmış: ‘Avratını kime ısmarladun?’ ‘Îmâd eytmış: ‘Tanrı’ya ısmarladum.’ Hoca eytmış: ‘Ne gökçek kimseye ısmarlamışsın.’ didi. (14b)”*

“Hikâyet: *Bir gün Hoca bir dâne toğanı bir şinik içine koyup üzerine bir muhkem nesne örtüp bağlar. Ba’dehu karısına eydür: ‘Bu kuşu bir bege armağan iltsem gerek. Buni bir hoşça sakla.’ dir. Hoca’dur, kendü maslahata gider. Bu cânibde karısı açar: ‘Nedür ola, bakayum.’ dirken kuşdur, çıkar gider. Hemân-dem karısıdır, evvelki gibi muhkem bağlayup Hoca istediği gibi şiniği eline virür. Hoca’dur, alup gider. İttifâk bir begin önine getirür, kor. Hele Hoca’[y]a riâyet olunup eydür: ‘Hay Hoca! Nedür bu şinik?’ dir. Hoca eydür: ‘Hele açun, görün.’ dir. Hoca’dur, ilerü gelür. Açmağa başladı: ‘Hay! Sakının kim kaçırursız’ dir. İttifâk örtüsün giderürler. Görseler kim hiç içinde nesne yok. Beg eydür: ‘Hay Hoca! Hiç bunda nesne yok. Bu boş nesne[yl]i neye getürdüün?’ dir. Hoca eydür: ‘Hayır! Bu şinik bir tamâm mübârek şinikdür. Atunıza kaçan kim yem virsenüz işbu şinik ile alup virinüz kim ol atı arpa tutmaz.’ didi. (15a) Gelüp eydür: ‘A karı! Hatâ idüp bizi bir uğurlu ölçekden çıkardın.’ dedi. Karısı eydür gönlerinden: ‘Eyü reng eyledüm ammâ ‘aceb ne tedârik eyledi?’ deyüp açmaz kodı. (15b)”*

Toplam 48 fıkrayı ihtiva eden nüshadaki fıkraların konuları ve sıralanışı şöyledir:⁵

1. Minber hikâyesi: “Siz bilmeyince ben de söyleyip neylerim.”⁶
2. Minber hikâyesi: “Siz bilirsiniz, ya ben söyleyip neylerim.”⁷
3. Minber hikâyesi: “Bilenleriniz bilmeyenlerinize öğretsin.”⁸
4. Tanrı’ya şükr ediniz ki deveye kanat vermemiş.⁹
5. Sivrihisar ile Karahisar’ın havası bir imiş.¹⁰

⁵ Nüshadaki fıkralar, Nasreddin Hoca fıkralarının tespitine ve nüsha akrabalıklarına yönelik ortaya konacak mukayeseli çalışmalara katkıda bulunması amacıyla şu çalışmalara karşılaştırılmıştır: Pertev Naili Boratav, *Nasreddin Hoca* (Boratav 1996); Günay Kut, “Nasreddin Hoca Hikâyeleri Yazmalarının Kolları Üzerine Bir Deneme” (Kut 1992); Mustafa Duman, *Nasreddin Hoca ve 1555 Fıkrası* (Duman 2008); M. Sabri Koz “Nasreddin Hoca Fıkralarının 1837 Baskısı: *Letâ’if*” (Koz 2005). Dipnotlarda belirtilen numaralar, nüshada mevcut fıkraların söz konusu eserlerdeki yer alış sıra numarasını göstermektedir.

⁶ Boratav-12, Kut-19, Duman-1, Koz-1

⁷ Boratav -, Kut-21, Duman-2, Koz-1

⁸ Boratav-13, Kut-20, Duman-3, Koz-1

⁹ Boratav-8, Kut-16- Duman-4, Koz-2

¹⁰ Boratav-9, Kut-17, Duman-5, Koz-5

6. Bunların birisi mil, bâkîsi neyler? ¹¹
7. Getirin dokuz olsun. ¹²
8. Makberede idim, s.çmaya çıktım. ¹³
9. Bu yoğurt ağacı imiş. ¹⁴
10. Ben dahi anı fikirde idim, sen dahi çıkageldin. ¹⁵
11. Çömlek hesabına bakarsanız bugün ayın yüz yirmisidir. ¹⁶
12. Bu zalim (köpek) bunun eski hatibi imiş. ¹⁷
13. Varın Tanrı'ya şükredin ki ... Yoksa her gün alınınıza s.çardınız. ¹⁸
14. Konya'da adama helvayı döve döve yedirirler. ¹⁹
15. Bir gün Nasreddin Hoca'nın evi yanmış. ²⁰
16. Bu yavrucak kadar aya bunca halk üşüşmüşler. ²¹
17. Ve dahi namazın da yiyeydi kurtulaydık. ²²
18. Bu o garibin oğlancıklarıdır. ²³
19. Nasreddin Hoca'nın bir hâsıllığı (tarlası) varmış. ²⁴
20. Bir gün Hoca hamamda hanendelik ederken ... ²⁵
21. Bunca vilayet gezdim, hiç böyle pezevengi çok vilayete rast gelmedim. ²⁶
22. Eski ayı parelerler de yıldız yaparlar. ²⁷
23. Sana mescide tükürmeyi gösterirdim. ²⁸
24. Nasreddin Hoca'nın kendisine cefa eden devesinden intikam alması ²⁹
25. Kişi kendi kulağını ısırarak değil [düşer de] başı bile yarılır. ³⁰
26. Sizin öldürdüğünüz temizdir de Tanrı'nın öldürdüğü murdar mıdır? ³¹

---

¹¹ Boratav-148, Kut-280, Duman-424, Koz-

¹² Boratav-30, Kut-21, Duman-7, Koz-5

¹³ Boratav-, Kut-24, Duman-8, Koz-6

¹⁴ Boratav-94, Kut-106, Duman-306, Koz-

¹⁵ Boratav-32, Kut-26, Duman-9, Koz-7

¹⁶ Boratav-37, Kut-31, Duman-11, Koz-9

¹⁷ Boratav-48, Kut-92, Duman-164, Koz-

¹⁸ Boratav-10, Kut-18, Duman-154, Koz-

¹⁹ Boratav-, Kut-90, Duman-10, Koz-8

²⁰ Boratav-96, Kut-, Duman-, Koz-

²¹ Boratav-53, Kut-67, Duman-57, Koz-54

²² Boratav-54, Kut-47, Duman-167, Koz-

²³ Boratav-16, Kut-3, Duman-149, Koz-

²⁴ Boratav-29, Kut-22, Duman-155, Koz-

²⁵ Boratav-149, Kut-87, Duman-6, Koz-4

²⁶ Boratav-150, Kut-61, Duman-314, Koz-

²⁷ Boratav-151, Kut-78, Duman-12, Koz-10

²⁸ Boratav-138, Kut-126, Duman-62, Koz-59

²⁹ Boratav-152, Kut-52, Duman-13, Koz-11

³⁰ Boratav-95, Kut-50, Duman-82, Koz-79

27. Bir gün Nasreddin Hoca kısıcak kaftan giyip mescide varır.³²
28. Şalgamı oymuşsun da içine havuç sokmuşsun.³³
29. Feraceyi getir, semeri al.³⁴
30. Nasreddin Hoca kancık eşek görür. (Eşek kaldırma hikâyesi)³⁵
31. (Eşeğimin) Kadı olacağını bilirdim.³⁶
32. Senin bir kere aksaklığın çekmek ile namaz batıl olur mu?³⁷
33. Bir pul eksik verin.³⁸
34. Arap Türkçe o.uruğu ne bilir?³⁹
35. Sultan Alaaddin zamanında üç ilminde kâmil ruhban zuhur eder.⁴⁰
36. Sizin buna olur gibi kıçınız var mıdır?⁴¹
37. Kıçına nişadır çal, yetişirsin.⁴²
38. Sen karındaşım olasın vermeyesin, hiç gayrılar verir mi?⁴³
39. Bir gün Hoca bir dana uğurlar.⁴⁴
40. Eline bıçak vereyim de elini [mi] kessin?⁴⁵
41. Gelecek yarım akçeyi siz alın.⁴⁶
42. Balta gibi kesmek kolaydı ve senin hâlini de bilirim amma şunun yüzünden utanırım.⁴⁷
43. Küpte yattıktan sonra ya taş olmuş ya filori olmuş.⁴⁸
44. Eşeğe inanırsınız, bana inanmazsınız.⁴⁹
45. Ne gökçek kimseye ısmarlamışsın.⁵⁰
46. Çok yere girdin çıktın, hiç böyle yüzü ak çıkmadın.⁵¹
47. Ben kuluna bakıp kaya kovukların aramak [ne] zahmet.⁵²

---

³¹ Boratav-154, Kut-218, Duman-15, Koz-

³² Boratav-15, Kut-2, Duman-16, Koz-13

³³ Boratav-, Kut-77, Duman-18, Koz-15

³⁴ Boratav-137, Kut-124, Duman-67, Koz-64

³⁵ Boratav-64, Kut-125, Duman-402, Koz-

³⁶ Boratav-43, Kut-37, Duman-69, Koz-66

³⁷ Boratav-131, Kut-94, Duman-243, Koz-

³⁸ Boratav-27, Kut-14, Duman-17, Koz-14

³⁹ Boratav-39/320, Kut-33/70, Duman-51/80, Koz-48/77

⁴⁰ Boratav-155, Kut-188, Duman-76, Koz-73

⁴¹ Boratav-31, Kut-25, Duman-156, Koz-55

⁴² Boratav-69, Kut-80, Duman-70, Koz-67

⁴³ Boratav-156, Kut-85, Duman-, Koz-

⁴⁴ Boratav-157, Kut-283, Duman-19, Koz-16

⁴⁵ Boratav-78/46, Kut-51, Duman-247/248, Koz-

⁴⁶ Boratav-57, Kut-139, Duman-169, Koz-

⁴⁷ Boratav-158, Kut-208, Duman-83, Koz-42

⁴⁸ Boratav-159, Kut-255, Duman-312, Koz-

⁴⁹ Boratav-74, Kut-130, Duman-71, Koz-68

⁵⁰ Boratav-41, Kut-35, Duman-53, Koz-50

⁵¹ Boratav-160, Kut-269, Duman-329, Koz-

⁵² Boratav-161, Kut-, Duman-425, Koz-

48. Hoca bir gün bir tane doğanı bir şinik içine koyup üzerini örtüp bağlar.⁵³

Nüşhada kimi yazmalarda sıklıkla göze çarpan, Nasreddin Hoca'ya ait olmayan yahut mükerrer yazılmış fıkralara rastlanmamaktadır. Ancak; genellikle Nasreddin Hoca yazmalarının başında, üç aşamalı tek fıkra altında toplanmış ve "Size ne diyeceğim bilir misiniz?" cümlesiyle başlayan fıkra nüşhada 1., 2., ve 3. hikâyeler hâlinde ayrı ayrı yer almaktadır. Ayrıca, "Bir gün Timurlenk Nasreddin Hoca'yı ziyafete davet eder." konulu 34. hikâye kimi nüshalardaki "Hoca'yı Arabistan'a elçi olarak göndermişler." konulu fıkra⁵⁴ ile başı ve sonu farklılaşarak birleşmiş durumdadır. Benzer bir durum, nüshadaki 40. hikâye olan ve "Eline bıçak vereyim de elini [mi] kessin?" konulu fıkra ile kimi nüshalarda "Sen dahi yesen sen de uyurdun." konulu⁵⁵ fıkralarda da görülmektedir.

"Hoca bir gün bir tane doğanı bir şinik içine koyup üzerini örtüp bağlar." cümlesiyle başlayan ve " 'A karı! Hatâ idüp bizi bir uğurlı ölçekden çıkardın.' Karısı eydür gönlinden: 'Eyü reng eyledüm ammâ aceb ne tedârik eyledi?' diyüp açmaz kodı." şeklinde biten 48. hikâyenin ise son kısmı kimi nüshalarda "Bu doğan gündüz avlanmaz. Bu âhir zaman doğanıdır, gece avlar."⁵⁶ biçiminde farklı olarak anlatılmaktadır. Aynı durumda "Nasreddin suhtesi İmad ile seyre giderler." cümlesiyle başlayan ve "Ne gökçek kimseye ısmarlamışsın." şeklinde biten 45. hikâyenin de sonu kimi nüshalarda "Aferin İmad, eğer Bey [bin kere] hıyanet etse işitmezsin."⁵⁷ şeklinde farklı olarak yer almaktadır. Nüşhadaki mevcut fıkraların 12'si müstehcen içeriklidir.

Nüşhaya dair ortaya koyduğumuz bu özellikler ve diğer yazmalarla yaptığımız kıyaslamalar, söz konusu nüshanın barındırdığı farklılıklar itibarıyla henüz elimize ulaşmamış, bilinmeyen daha eski bir yazma yahut yazmalardan istinsah edilmiş olma ihtimalini ve dolayısıyla başka yazmaların varlığını işaret etmektedir.

SONUÇ

Sözlü anlatı geleneğimizde olduğu kadar yazılı kaynaklarımızdaki varlığıyla da pek çok inceleme ve araştırmaya konu olmuş Nasreddin Hoca hakkında yapılan ilmî çalışmaların mühim bir kısmını elyazma Nasreddin Hoca fıkra derlemelerinin tespiti ve yayımlanması oluşturmaktadır. Araştırmalar sonucunda ulaşılabilen Nasreddin Hoca yazmalarının kayda değer sayıdaki kısmının yurtdışında bulunması ve farklı ülkelere dağılmış olması dikkat çekici

⁵³ Boratav-162, Kut-282, Duman-426, Koz-

⁵⁴ Bkz. (Boratav 1996: 39 ve 320 numaralı fıkralar), (Kut 1992: 33 ve 70 numaralı fıkralar), (Duman 2008: 51 ve 80 numaralı fıkralar), (Koz 2005: 48 ve 77 numaralı fıkralar).

⁵⁵ Bkz. (Boratav 1996: 46 ve 78 numaralı fıkralar), (Kut 1992: 40 ve 51 numaralı fıkralar), (Duman 2008: 247 ve 248 numaralı fıkralar)

⁵⁶ Bkz. (Boratav 1996: 162 numaralı fıkra), (Duman 2008: 426 numaralı fıkra)

⁵⁷ Bkz. (Duman 2008: 53 numaralı fıkra), (Koz 2005: 50 numaralı fıkra)

bir durumdur. Nasreddin Hoca yazmalarının yurtdışındaki nüshalarından biri de Floransa Riccardiana Kütüphanesi Nüshası'dır.

Floransa Riccardiana Kütüphanesi nüshası, toplam 48 Nasreddin Hoca fıkrasını barındırmaktadır. Müstensihî ve istinsah tarihi bilinmeyen nüsha, dil ve imla özellikleri göz önünde bulundurulduğunda muhtemelen 18. yüzyıldan sonra kaleme alınmış olmalıdır. Kimi nüshalarda göze çarpan müstehcen içerikli fıkralar yanında fıkraların başındaki ve sonundaki kimi farklılaşmalar ile fıkra birleşmeleri ve ayrışmaları bu nüshada da mevcuttur. Çalışmamızda belirtilen bu özellikler, ileride Nasreddin Hoca yazma kollarına ve nüsha akrabalıklarına ilişkin yapılacak çalışmalara katkı sunacak niteliktedir.

Bu yazıda tanıttığımız Floransa Riccardiana Kütüphanesi nüshası ile bilinen Nasreddin Hoca yazmalarının arasına bir yazma daha katılmış ve Nasreddin Hoca yazmalarının Türkiye dışındaki yayılma sahaları içerisine -13. ülke olarak- İtalya da dâhil edilmiştir.

Neticede, Nasreddin Hoca yazmalarının bugüne kadar ortaya konan nüshalarla sınırlı kalmayacağı kuşkusuzdur. Bu durum, Türkiye dışında daha fazla sayıda Nasreddin Hoca yazmasının bulunmasından hareketle, konuya ilişkin çalışmaların yurtdışındaki kütüphanelerde titizlikle sürdürülmesinin gereğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, Nasreddin Hoca araştırmalarına katkısı bakımından yazma eserler kadar Türkiye'de ve Türkiye dışında yayımlanmış eski harfli basma eserlerin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

BORATAV, Pertev Naili (1996), *Nasreddin Hoca*, Edebiyatçılar Derneği Yayınları, Ankara.

BOZYİĞİT, A. Esat (1987), *Nasreddin Hoca Bibliyografyası Üzerine Bir Deneme*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

CEYHAN, Âdem (2011), "17. Asra Ait İki Kitapçık: Nasreddin Hoca "Hikâye"leri ve Türk Atasözleri", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Prof. Dr. Mahmut Kaplan Armağan Sayısı, C.9, S. 2, s. 121-160.*

DUMAN, Mustafa (2005), *Nasreddin Hoca Kitapları Açıklamalı Bibliyografyası (1480-2004)*, Turkuaz Yayınları, İstanbul.

DUMAN, Mustafa (2008), *Nasreddin Hoca ve 1555 Fıkrası*, Heyamola Yayınları, İstanbul.

EKİNCİ, Ramazan (2013), "Fehîm-i Kadîm'in Latîfeleri: *Tercüme-i Letâyif-i Kibâr-ı Kümmelîn*", *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/4, s. 749-768.

GÖKBİLGİN, M. Tayyib (1973), "İtalya Kütüphanelerindeki Bazı İslâmî ve Türkçe Yazmalar III", *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, C. V, s. 113-164.*

KOZ, M. Sabri (2005), "Nasreddin Hoca Fıkralarının 1837 Baskısı: *Letâ'if*", *Nasreddin Hoca Kitabı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, s. 372-406.

KUT, Günay (1992), “Nasreddin Hoca Hikâyeleri Yazmalarının Kolları Üzerine Bir Deneme” *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, II. Cilt, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 147-200.

KUT, Günay (1996), “Nasreddin Hoca Hikâyeleri: İran-Şiraz Millî Kütüphanesi No. 70/7H”, *Nasreddin Hoca'ya Armağan*, Oğlak Armağan Kitaplar, İstanbul, s. 211-224.

SAKAOĞLU, Saim ve ALPTEKİN, A. Berat (2009), *Nasreddin Hoca*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

EKLER

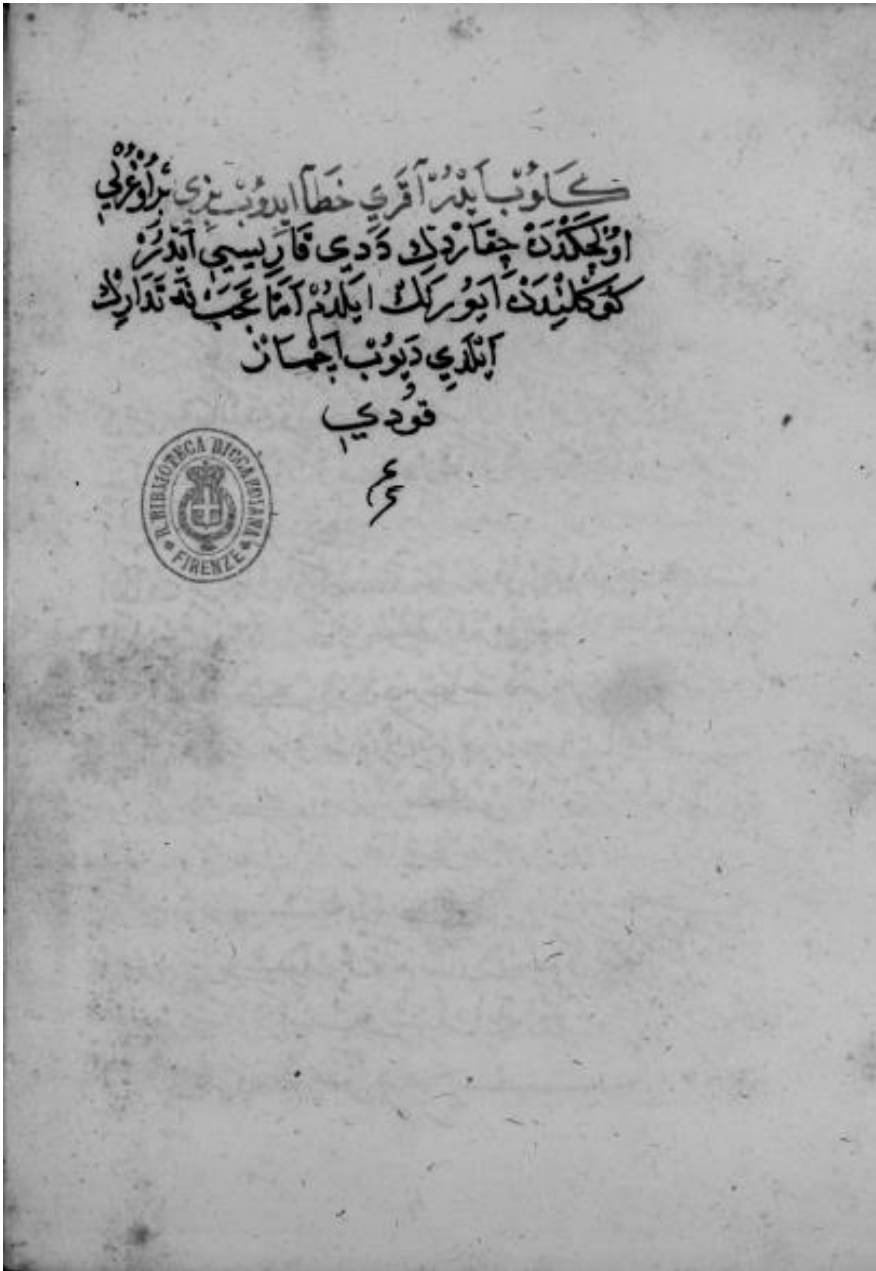
Fotoğraf 1:

Floransa Riccardiana Kütüphanesi 204

vr. 1b

Fotoğraf 2:
Floransa Riccardiana Kütüphanesi 204
vr. 13a

Fotoğraf 3:
Floransa Riccardiana Kütüphanesi 204
vr. 15b